

ДО ПИТАННЯ ПРО СУЧАСНУ ДЕРЖАВУ

Костицький В.В.

(доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України)

Анотація: У статті автор уже не вперше ставить питання про нову роль держави у сучасних умовах, здатність держави відповідати на глобальні виклики з використанням теоретико-правової науки та соціології права в рамках запропонованого ним теолого-соціологічного розуміння права. На думку автора, на зміну постіндустріальній державі, яка залишається механізмом обслуговування ліберальних цінностей суспільства, має прийти соціальна правова держава, яка зможе зберегти демократичні цінності, з одного боку, та знайти відповіді на виклики сьогодення, з другого боку, забезпечити посилення владного впливу на перебіг подій у соціум між громадянським суспільством і державою у рамках конституційно-правових вимог як Суспільного договору. Важливим тут є пошук оптимальної моделі організації влади з врахування запропонованого автором нового бачення функціонального розподілу влади.

Ключові слова: соціальна правова держава, права народу, розподіл влади, можливості відповіді сучасної держави на виклики сьогодення.

Аннотація: В статье автор уже в который раз ставит вопросы о новой роли государства в современных условиях, его способность и социологии теолого-социологического правопонимания. По мнению автора, на смену постиндустриальному государству, остающемуся механизмом обслуживания либеральных ценностей общества, приходит социальное правовое государство, которое сможет сохранить демократические ценности, с одной стороны, и представить ответы на вызовы нынешнего дня, с другой стороны, обеспечить усиление властного влияния на отношения между гражданским обществом и государством соответственно положения конституции как Общественного договора. Важным здесь является поиск оптимальной организации власти с учетом предложенного автором нового видения функционального разделения властей.

Ключевые слова: социальное правовое государство, права народа, разделение власти, возможности демократического государства ответить на вызовы современности.

Annotation. The author has for the first time raises questions about the new role of the state in modern conditions, the state's ability to respond to global challenges using theoretical and legal science and sociology of law as part of his proposed theological and sociological understanding of law. According to the author, to replace the post-industrial state, which is the mechanism maintenance liberal values of society has come a social constitutional state which can maintain democratic values, on the one hand, and find answers to the challenges, on the other hand, provide amplification powerful influence on the developments in society between civil society and state under the constitutional and legal requirements as a social contract. Important here is to find the optimal model of governance on account of author proposed a new vision of functional separation of powers.

Key words: rule of law, the rights of the people, separation of powers, the possibility of modern state response to the challenges of today.

Загальний дискурс щодо функцій держави є передумовою визначення особливостей формування та реалізації захисту суспільної моралі як функції сучасної держави. Як такий, він спирається, передусім, на науково-теоретичне тлумачення правової сутності сучасної держави, її соціального призначення та відповідних її правовій природі функцій. Адже, як слушно зазначається в юридичній літературі, «функціонування сучасної держави – одне з найбільш принципових та масштабних питань, що входить не лише до сфери державознавства, але й загальнотеоретичної юриспруденції у цілому»[1]. Водночас, дослідження правових основ розвитку сучасної держави, «а також пов'язаних з цим правових принципів організації і функціонування даного типу держави є перспективним напрямком теоретично-правових досліджень, які мають важливе значення як для вітчизняної юридичної науки – зокрема науки теорії держави і права, так і для процесу наукового забезпечення триваючих в Україні державотворчих і правотворчих процесів»[2].

Варто також зазначити, що науковий концепт сучасної держави, або ж держави сучасного типу, натепер є доволі усталеним у державознавстві та теоретико-правовій науці. Він розглядається як у порівняльно-правовому аспекті, так і в багатоманітності його конкретних (залежно від країн) специфікацій. При цьому особливо евристично продуктивними та перспективними нині видаються ті концепції, які пропонують розглядати модель сучасної держави (або ж держави сучасного типу) у контексті доктрин

правової держави, національної держави, ефективної держави, електронної держави (електронного урядування), суспільного розвитку постіндустріального (інформаційного, постмодерного) типу та різноманітних концепцій глобалізації (глобалізму та антиглобалізму). Видається, що саме урізноманітнення палітри дослідницьких підходів до інтерпретації сутності сучасної держави засвідчує не лише широту діапазону політико-правових поглядів різних представників наукового співтовариства та специфіку суб'єктивного осмислення ними необхідності кардинальних змін в організації та діяльності сучасної держави. Воно визначається також і «об'єктивною складністю, багатовимірністю, «плинністю» [3] триваючих у природі сучасної держави глибинних соціальних, політичних, правових і культурних перетворень.

Так, наукові інтерпретації сутності, змісту та правової природи сучасної держави знайшли своє відображення у дослідженнях різних українських учених, зокрема у роботах С.К. Бостана, А.П. Гетьмана, В.П. Горбатенка, А.М. Колодія, О.В. Коломоєць, С.В. Кухтик, В.В. Ладиченка, О.В. Лемака, Л.Р. Наливайко, Ю.М. Оборотова, Н.М. Оніщенко, О.В. Скрипнюка, В.Я. Тація, О.О. Тихомирова, О.Ю. Тодики, та ін.

Водночас, у зарубіжній науці спостерігається практично незорий плюралізм наукових розробок порушеної проблематики. Різноманітні наукові інтерпретації природи і суті трансформацій сучасної держави містяться і в численних працях зарубіжних учених (юристів, політологів, соціологів, істориків та ін.), зокрема С.С. Алексєєва, З. Баумана, У. Бека, П. Бурд'є, Ю. Габермаса, Ф.А. фон Гайєка, М. Домбровські, Б. де Жувенеля, Р. Інглхарта, М. Кастельса, К. Крауча, М. Крозьє, В.С. Малахова, Ж. Марку, М.М. Марченка, Р. Нозіка, М. Ротбарда, Ю.О. Тихомирова, Ф. Фукуяма, Д. Харві, В.Є. Чиркіна, Й. Штрассера та ін.

У таких дослідженнях, часто з різних позицій, аналізується складна, багатоаспектна природа сучасної держави як категорії теорії права та теоретичного державознавства. Адже, можна погодитися з висновком про те, що сучасна держава являє собою «цілий макрокосм значень і сенсів, хоча за всієї своєї багато вимірності йому притаманні і конкретні фундаментальні та історично інваріантні виміри» [4]. Залежно від змісту та спрямованості, відповідні наукові дослідження, із значним ступенем умовності, можна кваліфікувати як теоретико-державознавчі, галузево-правові, політологічні, соціологічні, історико-правові та історико-державознавчі.

Якщо представники галузевих юридичних наук здебільшого обмежуються дослідженнями конституційного, адміністративного та іншого галузево орієнтованого закріплення форми держави (та її елементів), її функцій, механізму тощо, то в межах парадигми теоретичного державознавства та теорії права інтерпретуються різні аспекти юридичної природи сучасної держави, її співвідношення та взаємодії з правом, з іншими державами, над- та квазідержавними утвореннями, аналізуються категорії державної території та суверенітету тощо. При цьому, як зауважував знаний російський учений Ю.О. Тихомиров, традиційно «юридична наука зберігає стійкі симпатії до нормативно-функціональної трактовки держави і характеристики її елементів (влада, населення, територія, податки)» [5].

С.А. Капітонов відзначає таку юридичну зосередженість сучасної держави (навіть виокремлюючи окрему її – юридичну – функцію) як своєрідний «юридичний парадокс держави» [6].

Натомість політологічні та соціологічні підходи до вивчення специфіки сучасної держави основний наголос роблять здебільшого на з'ясуванні особливостей державних інститутів як особливого різновиду соціальних інститутів, виявленні співвідношення формальних та неформальних (правових і неправових) практик у діяльності держави, специфіці офіційних та неофіційних засобів соціальної регуляції функціонування держави та її органів [7; 8] тощо.

Історико-правові та історико-державознавчі екскурси переважно привертають увагу до порівняння сучасного типу держави (у межах так чи інакше науково

обґрунтованої формаційної або цивілізаційної типології держав[9; 10; 11]) з попередніми історичними аналогами, виявляючи іманентну динаміку розвитку державного «тіла», змінюваність (здатність до трансформацій і реалізацію цієї здатності в реальних соціальних умовах) основних державних інститутів, неоднаковість та різноспрямованість тенденцій розвитку сучасної держави на тлі соціальної еволюції суспільства, взаємодії держави з інституціями громадянського суспільства, що осмислюється здебільшого в межах парадигм нейтрального співіснування, взаємодопомоги та протиборства (конфлікту).

Цілком очевидно, що всі ці інтерпретації та концепції не можуть бути зведені до якогось одного узагальненого образу сучасної держави, а, швидше, є своєрідним науковим відображенням окремих елементів тієї нестійкої мозаїки, що складається, своєю чергою, з украй складних, мінливих та швидкоплинних структурних і функціональних змін, що відбуваються у природі сучасної держави, істотно модифікуючи її. До того ж певні тенденції розвитку сучасної (а не лише транзитивної[12], в тому числі і постсоціалістичної[13]) держави мають здебільшого незавершений характер, що не дає змогу застосовувати щодо них однозначні та одновимірні наукові кваліфікації та оцінки. Адже швидкість змін у сучасній державі є настільки високою, що «інтервал структурної стабільності став коротшим за тривалість життя одного покоління» [14].

Поряд із суто функціоналістськими, інституціональними та нормативістськими підходами до інтерпретації сутності сучасної держави, поступового вагу набирають також аксіологічні та антропологічно орієнтовані концепції, які часто є компліментарними до функціоналістських, нормативістських та інституціональних побудов та підходів в осмисленні природи сучасної держави та тенденцій її розвитку.

Зазначене, насамперед, виявляється і у витлумаченні самого поняття «сучасна держава».

Часом у літературі можна зустріти віднесення до сучасних держав різних держав незалежно від їх устрою, сутності, форми тощо, які реально існують натеper у світі (М.С. Кельман, О.Г. Мурашин[15]).

Проте переважаючим є все ж підхід, за якого визначення держави як сучасної, переважно, не зводиться до суто часової ознаки: відповідно до такого підходу, сучасними державами визнаються не всі держави, наявні на мапі світу натеper, у сучасності[16; 17; 18]. Йдеться, зокрема, про виділення таких критеріїв, якісних показників, які уможливають наукову інтерпретацію держави як сучасної – на протизвагу іншим, досучасним або транзитивним, державам. Часом виокремлюють також до сучасні, сучасні та постсучасні держави[16; 19; 20]. Адже «говорячи про державу, незалежно від ступеня її розвитку, типу домінуючих публічно-владних відносин, історичної специфіки, характеру її взаємодії з суспільством тощо, завжди вказуються її сутнісні і формальні якості та властивості» [21]. Дискурс щодо сучасної держави реалізується, зокрема, у контексті аналізу специфіки сучасності як якісного стану суспільного розвитку, що має власні культурні, політичні, правові тощо виміри та характеристики[22].

У цьому контексті, зокрема, до ознак сучасної держави різні вчені, зазвичай, відносять здебільшого ті, які відповідають певним якісним критеріям, насамперед, сучасним уявленням про ключові й необхідні політико-правові виміри та грані існування держави як публічно-правової організації влади сучасного суспільства. До таких ознак-характеристик, зокрема, відносять обстоювання державою загальнолюдських цінностей, передусім визнання та утвердження пріоритету прав людини в діяльності держави[23; 24].

У контексті нашого дослідження важливим є визнання сутнісною ознакою сучасної держави гуманізації її функцій[25; 26], що відповідає антропологічному повороту в діяльності державного механізму та у функціонуванні системи правової регуляції державно організованого суспільства на сучасному етапі його розвитку. За влучним висловом А.Р. Крусян, тенденція гуманізації є «альфою та омегою» діяльності сучасної держави, яка повинна забезпечити права людини «цілісною та змістовно повною

системою гарантій» [27]. Така тенденція повною мірою відповідає також і сучасному тлумаченню конституційно-правових цінностей, проголошених сучасною Україною [28]. Назвемо умовно цей підхід антропологічним (антропологічно зорієнтованим).

Натомість досить поширеним є також нормативний (нормативно-правовий) підхід. Зокрема, у його контексті, наприклад, М.В. Оніщук вважає головною рисою сучасних держав виокремлення права як головного соціального регулятора. На думку цього науковця, саме «право в таких державах виконує роль суспільної системи координат, світського набору цінностей, громадянської ідеології, навколо якої й складається конституційна держава. Саме завдяки праву люди не лише отримують свободу, а й стають вільними. Тобто їхня поведінка залежить не від держави чи інших громадян, а від спільно створених правил, яких дотримуються всі. Саме за таких умов з'являються сучасні конституції, які стають «біблією» вільних громадян» [29].

Суголосними є думки і деяких зарубіжних учених, які, зокрема, наголошують, що «для сучасної держави конституції мають таке ж значення, як Тора для юдаїзму, Біблія для християнства, а Коран для ісламу» [30]. Відтак, держава сучасного типу сприймається, за такого підходу, переважно як демократична конституційно-правова держава [31], а її сутність (у правовому вимірі) «проявляється в її спроможності втілити й гарантувати стабільний правопорядок у рамках визначеної території, зокрема й через механізм організації суверенної публічної влади, належно легітимованої суспільством» [32].

Дещо ширший – функціональний – погляд на проблему пропонує С.В. Джолос, вважаючи, що «сучасна держава — це така держава, яка якнайкраще вписується у свою епоху, тобто максимально ефективно спроможна функціонувати за певних конкретно-історичних обставин, чим і визначається її «сучасність» — відповідність вимогам часу, епохи» [33]. При цьому, враховуючи, що найбільш усезагальним явищем сьогодення є глобалізація, цей дослідник пропонує вважати сучасними саме ті держави, які спроможні ефективно діяти в її умовах [33].

Трапляються також наукові підходи, які визначають специфіку сучасної держави через володіння нею внутрішнім і зовнішнім суверенітетом та через її зштовхування з проблемами, викликаними процесами глобалізації [16; 17]. У зв'язку з цим відзначається суттєві відхилення від стандарту сучасної держави – територіальної, суверенної, демократичної та національної (С.І. Каспе [34]) або навіть ерозія сучасних стандартів державності (О.Г. Пономарьова [16]).

Поряд із цим, багатьма дослідниками сучасна держава розглядається як такий тип держави, що відповідає переважно постіндустріальному (інформаційному) типу суспільного розвитку (Дж. Белл, Дж. Ваттімо, Р. Гароді, А. Горц, Р. Дарендорф, В.Л. Іноземцев, М. Кастельс, М. Маклюен, Й. Масуда, Е. Тоффлер та ін.), відрізняється посиленням правових засад свого функціонування, орієнтованістю на суспільний консенсус, інтеграцію та забезпечення суспільного блага, посиленням соціальної та морально-етичної складових у своїй функціональній діяльності [35; 36; 11].

Зокрема, М.В. Єлізаров визначив такі ключові ознаки, яким, на його думку, має відповідати держава, щоб належати до сучасного типу: 1) чітко визначені та визнані на міжнародному рівні кордони; 2) розвинутий інститут громадянської самосвідомості; 3) професійна армія; 4) розгалужена система демократичних інститутів; 5) чіткий розподіл світської та релігійної влади; 6) сучасні форми та технічні засоби управління. Тож сучасною державою є така держава, яка «здійснює управління суспільством, охорону його структури, що досягла високого рівня організації, розвинутих принципів та ідеалів демократії, чіткого розмежування світської та релігійної влад, застосовує прогресивні методи та засоби рішення різноманітних проблем соціального життя» [37].

Отже, вагомим показником сучасності держави є критерій її ефективності в соціально-економічній, науково-технічній та інших сферах, які мають вирішальне значення для забезпечення конкурентоздатності в умовах глобалізації, а також її відповідність сучасним вимогам технологічного, інноваційного та нанорозвитку. Тому

роль і функції сучасної держави та характер її взаємодії з ринковим середовищем виявляється, не лише у сферах соціальної комунікації (соціального забезпечення, охорони здоров'я, освіти і науки[38]), але і в сфері технологій (електронне урядування, вагома роль статистики), інновацій (передові технології управління) та застосування відповідних нанотехнологій. Сучасна держава покликана постійно «розв'язувати суперечність між стабілізуючою функцією інститутів та можливостями експериментувати, сприймати нову інформацію та знання, використовувати інноваційні механізми і технології в розробці і реалізації державних рішень в мінливих умовах» [39]. За такого – переважно функціонального – підходу своєрідним синонімом сучасної держави виявляється, очевидно, ефективна держава або ж розвинута держава, яка якнайбільше адаптувалася до мейнстріму розвитку цивілізації в сучасних умовах[40; 41].

Продуктивним, за такого погляду, зокрема, видається розуміння сучасної держави як держави, здатної і спрямованої до свого самозбереження і посилення, стійкості й обстоювання своїх прав перед актуальними і потенційно небезпечними для самозбереження цивілізації викликами релігійного фундаменталізму, тероризму, фінансових криз, дефіциту природних ресурсів, змін клімату тощо[42]. Разом з тим, така держава має демонструвати високий ступінь адаптації «за умов невизначеності і необхідності вирішувати комплексні завдання» [39].

Адже перед викликами глобалізації актуальним завданням є збереження сучасної державою свого обличчя (ідентичності), що видається можливим за умов оптимального сполучення світового (цивілізаційного) історичного досвіду державного будівництва з власними історичними традиціями. Сучасна держава виступає своєрідним «спільним знаменником» універсальних рис розвитку людської цивілізації та унікальних рис розвитку конкретної країни, що зумовлює специфіку конкретних проявів феномену сучасної держави в усій сукупності її інституційних, структурних, функціональних, аксіологічних та комунікативних вимірів.

Зауважимо, що ідея правової держави цілковито опанувала наукову творчість, законотворчу діяльність та юридичну практику у ХХ столітті, стала визнаним усіма шляхом реалізації її європейських устремлінь Українського народу, критерієм віднесення України до числа цивілізованих держав, складовою менталітету та світогляду сучасного українця.

Тому у статті 1 Конституції України наша держава була визначена правова. В основі критеріїв віднесення держави до такої, що може бути названа правовою – пріоритет прав людини у системі права, гарантованість і реальність реалізації цих прав і свобод, наявність у країні громадянського суспільства, верховенство права, юридичне закріплення та реалізація принципу розподілу влади.

Проблеми в умовах переосмислення теоретичних та методологічних засад права та формування нової філософії права та соціології права у сучасних умовах є надзвичайно привабливими для суспільно-політичних дискусій, політико-правових проєктів та передвиборчих програм. Паралельно із формуванням системи глобального управління ми стаємо свідками посилення ролі національних держав у суспільному житті. Зазначимо, що період поширення у світі етатичних держав пройшов, а столітнє панування ідей лібералізму унеможливають повернення до моделі держави, що вивисується над суспільством. Однак і ліберальна модель держави з одного боку зазнала «моральної амортизації», а з другого демонструє свою неспроможність у ХХІ столітті перед світовим тероризмом, насуванням екологічних кризових явищ, бідністю та демографічними викликами.

Очевидно, що є спроби відповісти на цю потребу сьогодення. Тут мусимо згадати про пострадянські уявлення про державу, яка виходить з первісного общинного ладу і проходить рабовласницьку, феодальну, буржуазну і соціалістичну стадію. У європейській традиції знаходимо іншу періодизацію: доіндустріальна держава, індустріальна, постіндустріальна держава. А що ж приходить на зміну постіндустріальній державі? У

якості теоретико-методологічного обґрунтування того, яку модель держави робити зараз в умовах нового світового порядку, а також у спробах подолати виклики сьогодення, про які уже говорилося, скажемо про доцільність поєднання посилення функцій держави і з необхідністю збереження ліберальної, прав і свобод людини. Одним із варіантів відповіді на такий запит є можливість творення соціальної правової держави, яка дозволяє поєднати названі два підходи. Тому стає питання про зміст та формулювання статті першої Конституції України, у якій наша держава названа «соціальною, правовою». Отже, йдеться про сакраментальну кому, яка у відомій фразі «карати не можна помилувати» вирішує питання життя і смерті людини. У нашому випадку є можливість у майбутньому прибрати кому у згаданій частині статті 1 Конституції України, зафіксувавши поєднання двох тенденцій у розвитку та моделюванні влади.

Питання про нову соціальну роль держави, пов'язану з розповсюдженням ліберальної демократії як однієї з головних тенденцій процесу глобалізації суспільного життя, об'єктивно обумовлено самим розвитком глобального громадянського суспільства. Сучасна держава вимушено стає елементом громадянського суспільства, втрачає можливість домінувати над ним або ж займати позицію стороннього спостерігача, що обумовлено як глобалізаційними процесами в економіці, так і особливостями розвитку соціуму.

Тому на порядок денний постала потреба утвердження у загальносвітовому вимірі моделі соціальної правової держави, здатної стати адекватною відповіддю у запиті соціуму на ефективне суспільне регулювання в сучасних умовах, основою якого є пріоритет людини.

Список використаних джерел

1. Коломоєць О.В. Функції держави у сучасному державознавстві: теоретичні проблеми / О.В. Коломоєць // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2013. - № 5. – С. 44.
2. Цесар І.А. Правові основи розвитку сучасної демократичної держави: Дис. ... канд. юрид. наук. Спеціальність 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень / І.А. Цесар. – К., 2012. – С. 176.
3. Политические институты на рубеже тысячелетий / Отв. ред. К.Г. Холодковский. – Дубна: ООО «Феникс+», 2001. – С. 410.
4. Соловьев А.И. Три облика государства – три стратегии гражданского общества / А.И. Соловьев // Полис. – 1996. – № 6. – С. 29.
5. Тихомиров Ю.А. Государство: преемственность и новизна / Ю.А. Тихомиров // Государство в меняющемся мире: материалы VI Международной школы-практикума молодых ученых-юристов (Москва, 26–28 мая 2011 г.) / отв. редактор В.И. Лафитский. — М.: Институт законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве РФ, 2012. – С. 60.
6. Капитонов С.А. Юридический парадокс государства. Монография / С.А. Капитонов. – СПб.: Юридический центр-Пресс, 2012. – 317 с.
7. Джунь В.В. Соціологія конституційного права: Монографія. Кн. 1: Теоретико-методологічні основи / В.В. Джунь. – К.: Вид. дім «Ін Юре», 2015. – 384 с.
8. Рабінович С.П. Фактична конституція та неофіційні основи соціально-політичного порядку / С.П. Рабінович // Право і громадянське суспільство. – 2013. - № 3. – С. 38-65.
9. Лебедева О.В. Сутність держави та її типологія: теоретичні засади. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Спеціальність 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень / О.В. Лебедева. — К., 2013. — 20 с.
10. Любашиц В.Я. Современные государства в историко-типологическом анализе / В. Я. Любашиц // Философия права. – 2015. - № 3. – С. 14-20.
11. Чиркин В.Е. Современное государство. Монография / В.Е. Чиркин. – М.: Международные отношения, 2001. – С. 42-73.
12. Матвеева Л.Г. Транзитивність у правовій сфері: загальнотеоретичне дослідження. Дис. ... д-ра юрид. наук. Спеціальність 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень / Л.Г. Матвеева. – О., 2016. – С. 148.
13. Фетисова В.А. Правовое регулирование экономики постсоциалистических государств в условиях мирового экономического кризиса. Монография / В.А. Фетисова. – М.: ИД «Юриспруденция», 2010. – С. 15-25.
14. Афанасьева О.В. «Открытое государство» в понятийной системе обществознания / О.В. Афанасьева // Вопросы государственного и муниципального управления. – 2014. - № 1. – С. 173.

15. Кельман М.С., Мурашин О.Г. Загальна теорія держави та права: Підручник / М.С. Кельман, О.Г. Мурашин. – К.: Кондор, 2005. – С. 107-112.
16. Пономарева Е.Г. Государство в условиях глобализации / Е.Г. Пономарева // Свободная мысль. - 2009. - № 10. – С. 69-82
17. Харин А.Н. Государство в условиях глобализации: новые подходы / А.Н. Харин // Власть. – 2013. - № 6. – С. 69.
18. Шустров Д.Г. Прирученный Левиафан: Государство как объект конституционно-правового регулирования. Монография / Д.Г. Шустров. — СПб.: Алеф Пресс, 2014. — С. 379.
19. Харин А. Эволюционные модели государства постмодерна / А. Харин // Свободная мысль. – 2012. – № 11-12 (1636). – С. 91.
20. Харкевич М.В. Специфика государства как актора современной мировой политики. Автореф. дисс. ... канд. полит. наук. Специальность 23.00.04 – Политические проблемы международных отношений, глобального и регионального развития / М.В. Харкевич.– М., 2010. – С. 16.
21. Толстенко В.Л. Методологічні основи аналізу форми держави й розвиток сучасної теорії держави та права / В.Л. Толстенко // Філософські та методологічні проблеми права. – 2014. - № 1. – С. 25. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fmpp_2014_1_5.
22. Капустин Б.Г. Современность как предмет политической теории / Б.Г. Капустин. – М.: РОССПЭН, 1998. – 308 с.
23. Креативність загальнотеоретичної юриспруденції: Монографія / [Ю.М. Оборотов, В.В. Завальнюк, В.В. Дудченко та ін.]; за ред. Ю.М. Оборотова. — О.: Фенікс, 2015. — С. 16-41.
24. Чиркин В.Е. Общечеловеческие ценности и современное государство / В.Е. Чиркин // Государство и право. – 2002. - № 2. – С. 5-13.
25. Клеутина А.В. Сущностные характеристики современного государства. Дисс. ... канд. юрид. наук. Специальность 12.00.01 – теория и история права и государства; история учений о праве и государстве / А.В. Клеутина. – М., 2009. – 154 с.
26. Орлов И.Б. Государство социального гуманизма – от теории к практике. Монография / И.Б. Орлов; Центр проблемного анализа и государственно-управленческого проектирования — М.: Научный эксперт, 2008. — 224 с.
27. Крусян А. Конституція в науково-практичній парадигмі сучасного українського конституціоналізму (у контексті актуальних питань конституційних перетворень) / А. Крусян // Право України. – 2016. - № 6. – С. 73.
28. Толстенко В.Л. Форма держави і система сучасних правових цінностей: проблеми взаємозв'язку / В.Л. Толстенко // Митна справа. – 2014. - № 3(2). – С. 278-285. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2014_3\(2\)_51](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2014_3(2)_51).
29. Оніщук М. Конституційна модернізація: прогрес чи стагнація? / М. Оніщук // http://gazeta.dt.ua/POLITICS/konstitutsiyuna_modernizatsiya_progres_chi_stagnatsiya.html.
30. Депенхойер О. Функции конституции / О. Депенхойер // Сравнительное конституционное обозрение. – 2016. – №1(110). – С. 73.
31. Хёффе О. Политика. Право. Справедливость. Основоположения критической философии права и государства / О. Хёффе; пер. с нем. — М.: Гнозис; Логос, 1994. — С. 52.
32. Лемак О., Лемак В. Функції сучасної держави: новий зміст в умовах глобалізації / О. Лемак, В. Лемак // Публічне право. – 2011. - № 1. – С. 109.
33. Джолос С. Етатистська держава як вид сучасної держави / С. Джолос // Право України. – 2010. - № 6. – С. 190.
34. Каспэ С.И. Центры и иерархии: пространственные метафоры власти и западная политическая форма. Автореф. дисс. ... д-ра полит. наук (форма защиты – по опубликованной монографии). Специальность – 23.00.02 – Политические институты, этнополитическая конфликтология, национальные и политические процессы и технологии (политические науки) / С.И. Каспэ. – М., 2009. – С. 14.
35. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс; пер. с англ. под науч. ред. О.И. Шкаратана. – М.: Гос. ун-т. «Высш. шк. экономики, 2000. – 606 с.
36. Оборотов Ю. Современное государство: от образа к реалиям / Ю. Оборотов // Юридичний вісник. – 2014. – № 6. – С. 6-12.
37. Елизаров М.В. Современное государство в эпоху глобализации: социально-философский анализ: Дисс. ... канд. филос. наук. Специальность 09.00.11 – Социальная философия / М.В. Елизаров. – Уфа, 2010. – С. 136–137.
38. Антанович Н.А. Трансформация национального государства: функциональные либо сущностные изменения / Н.А. Антанович // Проблемы гісторыі дзяржавы і права Беларусі: матэрыялы міжнар. навук.-практ. канф., прысвечанай 90-годдзю з дня нараджэння І.А. Юхо. – Мінск, 18–19 сак. 2011 г. – Мінск, 2011. – С. 62.
39. Михайлова О.В. Сетевая архитектура государственного управления: проблемы концептуализации и практики. Дисс. ... д-ра полит. наук. Специальность: 23.00.02 – политические институты, политические процессы и технологии / О.В. Михайлова. – М., 2014. – С. 140.

40. Затонский В.А. Эффективная государственность. Монография / под ред. А.В. Малько / В.А. Затонский. – М.: Юристъ, 2006. – 286 с.
41. Институциональные проблемы эффективного государства. Монография / Под ред. В.В. Дементьева, Р.М. Нуреева. – Донецк: ДонНТУ, 2011. – 372 с.
42. Депенхойер О. Функции конституции / О. Депенхойер // Сравнительное конституционное обозрение. – 2016. – №1(110). – С. 70-73.

ПИТАННЯ ОБМЕЖЕНЬ ТА ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СФЕРІ ЗАХИСТУ СУСПІЛЬНОЇ МОРАЛІ

Грицай Т.

(аспірантка Львівського університету бізнесу та права)

Анотація: Стаття присвячена дослідженню обмежень, які може встановлювати законодавець у сфері виробництва, зберігання, використання та розповсюдження інформації з метою захисту суспільної моралі, а також юридичної відповідальності за порушення законодавства про захист суспільної моралі, а також необхідності врахування зарубіжного досвіду захисту суспільної моралі в українській політико-правовій практиці.

Ключові слова: суспільна мораль, правовий захист суспільної моралі, зарубіжний досвід захисту суспільної моралі, обмеження у сфері виробництва, зберігання, використання та розповсюдження інформації з метою захисту суспільної моралі.

Аннотация: Статья посвящена исследованию ограничений, которые может устанавливать национальный законодатель в сфере производства, хранения, использования и распространения информации с целью защиты общественной морали, юридической ответственности за нарушения законодательства о защите, а также использования зарубежного опыта защиты общественной морали в украинской политико-правовой практике.

Ключевые слова: общественная мораль, правовая защита общественной морали, зарубежный опыт защиты общественной морали, ограничения в сфере производства, хранения, использования и распространения информации.

Annotation: The article investigates restrictions may establish legislator in the production, storage, use and dissemination of information to protect public morals and legal responsibility for violating the law on public morality and the need to take account of international experience to protect public morality in Ukrainian political legal practice.

Key words: public morals, legal protection of public morality, international experience to protect public morality, restriction in the production, storage, use and dissemination of information to protect public morals.

Важливим показником уваги держави до захисту суспільної моралі є обмеження функціонування інформації, яка може негативно позначитися на моральному здоров'ї підростаючого покоління. У цій сфері переважна більшість держав вводить досить жорсткі обмеження щодо ЗМІ.

Зокрема, зарубіжний досвід у цій сфері показує, що певні обмеження, які накладаються на діяльність ЗМІ в цілях захисту неповнолітніх, не розглядаються як перешкода для поширення інформації, як прояв цензури тощо. До того ж правове регулювання обмеження обігу інформаційної продукції в інтересах захисту прав і законних інтересів неповнолітніх має доволі тривалу історію. Зокрема. В законодавстві західних країн встановлені суворі обмеження та заборони на поширення серед дітей і підлітків інформації, що руйнує їх мораль, порушує їхній добробут тощо.

Зокрема, передбачається експертиза інформаційної продукції, здатної заважати шкоди здоров'ю та розвиткові дітей. Досить часто законодавчо запроваджуються вікові класифікації такої продукції і “часовий вододіл” у трансляції дитячих та дорослих передач; ведуться реєстри інформаційної продукції; створюються спеціальні контроль-наглядові органи із захисту дітей від поширення такої інформації; запроваджуються заходи юридичної відповідальності в цій галузі тощо[1].

Так, відповідно до підпункту е) статті 17 Конвенції ООН про права дитини від 20.11.1989 року, Держави-учасниці сприяють розробці належних принципів захисту дитини від інформації і матеріалів, що завдають шкоди її добробуту, з урахуванням